

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XIX међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(25–26. октобар 2024)

Књига II

ПРИЈАТЕЉСТВО

Уређивачки одбор

- Др Никола Бубања, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Јелена Атанасијевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошки факултет, Београд
- Др Владимир Поломац, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Часлав Николић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Мирјана Мишковић-Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Катарина Мелић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д' Анунцио“, Пескара, Италија
- Др Ала Татаренко, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко“, Лавов, Украјина
- Др Зринка Блажевић, редовни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
- Др Миланка Бабић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
- Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темешвар, Румунија
- Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
- Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

- Др Драган Бошковић, редовни професор (одговорни уредник)
- Др Часлав Николић, редовни професор

Рецензенти

- Др Душан Иванић, редовни професор (Београд)
- Др Александар Јерков, редовни професор (Београд)
- Др Драган Бошковић, редовни професор (Крагујевац)
- Др Богуслав Зиелински, редовни професор (Познањ, Пољска)
- Др Душан Маринковић, редовни професор (Загреб, Хрватска)
- Др Роберт Ходел, редовни професор (Хамбург, Немачка)
- Др Ала Татаренко, редовни професор (Лавов, Украјина)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XIX међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(25-26. октобар 2024)

Књига II

ПРИЈАТЕЉСТВО

Крагујевац, 2025.

САДРЖАЈ

- Јасмина М. АХМЕТАГИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО, ОДГОВОРНОСТ И ПРОБЛЕМ
ИЗБОРА: КНЕЗ МИШКИН / 19
- Весна Р. СТАНКОВИЋ ПЕЈНОВИЋ
НИЧЕОВО ПРЕВРЕДНОВАЊЕ ВРЕДНОСТИ ПРИЈАТЕЉСТВА / 31
- Саша Ж. РАДОВАНОВИЋ
НИЧЕОВ ЗАРАТУСТРА О ПРИЈАТЕЉСТВУ / 41
- Љиљана РОГАЧ МИЈАТОВИЋ
ПОЛИТИКЕ ПРИЈАТЕЉСТВА У КУЛТУРНОЈ ДИПЛОМАТИЈИ / 49
- Светилана М. РАЈИЧИЋ ПЕРИЋ
„ЉУДСКИ МАНИФЕСТ”, КОНЦЕПТ ПРИЈАТЕЉСТВА ПОСЛЕ '68-Е / 59
- Ѕузана MARJANIĆ
О АКТАНТУ „PRIJATELJI” U KRLEŽINOM ŽIVOTU / 73
- Владимир Б. ПЕРИЋ
БРАТСКА ЉУБАВ ИЗМЕЂУ ИДЕАЛА И СТВАРНОСНИХ ПРЕПРЕКА / 83
- Марија С. Докић
АРХЕТИП ХАРМОНИЈЕ КАО ПРВИ ЕЛЕМЕНТ КРЕАЦИЈЕ И ЊЕНА
(АНТИ)ТЕЗА СИМЕТРИЈА КАО ДРУГИ (ДУХОВНО СТВАРАЛАШТВО КАО
ОДГОВОР НА (НЕ)ПРИЈАТЕЉСТВО СИМЕТРИЈЕ И ХАРМОНИЈЕ) / 93
- Милица Б. МОЈСИЛОВИЋ
ИВО АНДРИЋ: ОРИЈЕНТОФОб ИЛИ ЖРТВА
ПОЛИТИКЕ НЕПРИЈАТЕЉСТВА? / 105
- Маша Љ. ПЕТРОВИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО КАО ОСНОВНИ ЧИНИЛАЦ ЕМОЦИОНАЛНОГ
ПЕЈЗАЖА ФРАТАРСКИХ ПРИЧА ИВЕ АНДРИЋА / 117
- Ана Д. СТЕВИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО, ПРИЧА И ИСТОРИЈА У ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ
ИВЕ АНДРИЋА И СЛУЧАЈУ ЏЕМ ВЕРЕ МУТАФЧИЈЕВЕ / 131
- Кашарина С. ЛАЗИЋ
НАРЦИСОИДНОСТ У СВЕТУ ФИКЦИЈЕ – АНДРИЋЕВ ОМЕР-
ПАША ЛАТАС ИЛИ ГРАНДИОЗНА СЛИКА О СЕБИ / 141
- Софија П. СИМОВИЋ
САЗНАЊЕ БЕЗ ИМЕНА И ГРАНИЦЕ – КЊИЖЕВНОСТ И ФИЛОЗОФИЈА
КАО ПРИЈАТЕЉИ ИСТИНЕ У ТУМАЧЕЊУ АНДРИЋЕВЕ ПРИПОВЕТКЕ
„НЕМИРНА ГОДИНА” И КРЛЕЖИНЕ ПРОЗЕ „ЉУБАВ МАРЦЕЛА
ФАБЕР-ФАБРИЧИЈА ЗА ГОСПОЋИЦУ ЛАУРУ ВАРОНИГОВУ” / 153
- Мирјана М. БЕЧЕЈСКИ
КНЕЗ МИХАИЛО АНАСТАСА ЈОВАНОВИЋА У РОМАНУ
БЕЗДНО СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ / 163

Марија М. ШЉУКИЋ

СИМБОЛИЧКА ПРОЈЕКЦИЈА ПРИЈАТЕЉСТВА У ПРОЗРАЦИМА
И ПРОЗРАЦИМА 2 СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ У
ОГЛЕДАЊУ ЕПОХАЛНОГ ДИНАМИЗМА / 173

Часлав В. НИКОЛИЋ

ШАВ: ПРИЈАТЕЉСТВО У ПРИЧИ „ШТИТ” ДЕЈАНА ВУКИЋЕВИЋА / 183

Оља С. ВАСИЛЕВА

ДУША ЗВЕРИЊАКА: ЈЕЦАЈИ ПРИЈАТЕЉСТВА
МИОДРАГА БУЛАТОВИЋА / 193

Јелена З. МИЛИЋ

БЕОГРАДУ, ПРИЈАТЕЉСКИ: ПРАВО НА ГРАД У РОМАНУ
ПРИЈАТЕЉИ СЛОБОДАНА СЕЛЕНИЋА / 203

Магда Г. МИЛИКИЋ

„НЕМА ДАНАС ДРУГА. ЛОПОВ ЗЕМЉУ ПРИТИСК’О”:
(АНТИ)ЈУНАЦИ БУГАРСКЕ БАРАКЕ МИЛИСАВА САВИЋА / 215

Жарка Ж. СВИРЧЕВ

МЕМОАРИСТИКА МАГДЕ СИМИН БОШАН
И ЕТИКА ПРИЈАТЕЉСТВА / 227

Сара З. АРВА

ДРУГИ, ТО ЈЕ МОЈ СВЕТ: ПРИЈАТЕЉСТВА ЈАРЕ РИБНИКАР
У МЕМОАРИМА ЖИВОТ И ПРИЧА / 237

Тамара М. ЉУЈИЋ

ПРИЈАТЕЉ, ТО САМ ЈА! / 247

Сања В. ГОЛИЈАНИН ЕЛЕЗ

ХЕТЕРОТОПИЈСКО БИЋЕ СРПСКОГ ПЕСНИШТВА –
АУТОРЕФЕРЕНЦИЈАЛНОСТ ПРИЧЕ О (НЕ)ПРИЈАТЕЉСТУ / 257

Милица А. КАНДИЋ

ЕКОПОЕТИКА: ПРИЈАТЕЉСТВО ЧОВЕКА И ПРИРОДЕ / 277

Маја Ј. МЕДАН ОРСИЋ

ПРИЈАТЕЉСТВО У ПОЕЗИЈИ МИЛАНА ДЕДИНЦА / 287

Миломир М. ГАВРИЛОВИЋ

ВАСКО ПОПА И МИОДРАГ ПАВЛОВИЋ – ПЕСНИЧКИ ДИОСКУРИ / 299

Милица В. ЂУКОВИЋ

ПОЛИТИКЕ ПРИЈАТЕЉСТВА У ПОЕЗИЈИ ДРАГАНА БОШКОВИЋА / 313

Ђорђе М. ЂУРЂЕВИЋ

ПРИЈАТЕЉСТВО ’ТИХОГ ГЛАСА’: ЗАЛОГ ОЧЕНАША У
ПОЕМИ *ÛRISTEN* ДРАГАНА БОШКОВИЋА / 323

Снежана Ј. МИЛОЈЕВИЋ

МОТИВ ПРИЈАТЕЉСТВА У ВАРЛААМУ И ЈОАСАФУ / 333

Марија Ј. БЈЕЛИЦА

ТЕМА ПРИЈАТЕЉСТВА У ДОСИТЕЈЕВОМ СОБРАНИЈУ
РАЗНИХ НАРАВОУЧИТЕЉНИХ ВЕШТЕЈ / 343

Ана Д. КОЗИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО МЕЂУ МУШКАРЦИМА У
РОМАНИМА БОРИСАВА СТАНКОВИЋА / 351

Александра П. СТЕВАНОВИЋ
КУЛТУРА И УМЕТНОСТ ИСТОКА У ПРИЈАТЕЉСТВИМА
КНЕЗА БОЖИДАРА КАРАЂОРЂЕВИЋА / 363

Оливера С. МАРКОВИЋ
РЕТОРИЧКИ МОДЕЛИ КЊИЖЕВНОГ ПРИЈАТЕЉСТВА У
ЕНГЛЕСКОМ ХУМОРИСТИЧКОМ РОМАНУ 18. ВЕКА / 373

Лидија В. ПЕТРОВИЋ
ПУТОВАЊЕ ПРЕМА ДРУГОМЕ КАО ПУТОВАЊЕ ПРЕМА
(НЕМОГУЋЕМ) СОПСТВУ: ПРИЈАТЕЉСТВО, ИДЕНТИТЕТ И
ПРИЧА У РОМАНУ ТАЛАСИ ВИРЏИНИЈЕ ВУЛФ / 385

Никола М. ЂУРАН
БИЋЕ И ЗАЈЕДНИЦА: ОНТОЛОШКА СТУДИЈА ЉУДСКИХ ОДНОСА
У РОМАНУ ВРЛИ НОВИ СВЕТ ОЛДОСА ХАКСЛИЈА / 395

Ана М. НИЋИФОРОВИЋ
ДРАМСКИ СВЕТ ХАРОЛДА ПИНТЕРА: ПРИЈАТЕЉИ И ЉУБАВНИЦИ / 405

Анја В. PETROVIĆ
REIMAGINING WOMANHOOD: POSTFEMINIST PERSPECTIVES
IN ANNE TYLER'S VINEGAR GIRL (2016) AND WILLIAM
SHAKESPEARE'S THE TAMING OF THE SHREW / 415

Ивона РАДОЈЕВИЋ АЛЕКСИЋ и Милан Д. ТОДОРОВИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО ПОД ОКРИЉЕМ ЦИВИЛИЗОВАНЕ
ЗАЈЕДНИЦЕ – МОРАЛНА ДЕГРАДАЦИЈА ГОЛДИНГОВИХ
ДЕЧАКА С ПУСТОГ ОСТРВА / 425

Теодора С. Илић
ИНТИМНОСТ У МЕТАФИКЦИЈИ: УЛОГА ЧЕТВРТОГ ЗИДА У СТВАРАЊУ
ПРИЈАТЕЉСТВА ИЗМЕЂУ ЛИКА И ПУБЛИКЕ У СЕРИЈИ FLEABAG / 435

Владимир Ј. КАРАНОВИЋ
КОНЦЕПЦИЈЕ ПРИЈАТЕЉСТВА, ЉУБАВИ И СЛОБОДЕ У РОМАНУ
УСПОМЕНЕ ЈЕДНОГ НЕЖЕЊЕ ЕМИЛИЈЕ ПАРДО БАСАН / 445

Светлана СТЕВАНОВИЋ
ЗАТВОР И ПРИЈАТЕЉСТВО У РОМАНУ ДАНИ КУТЕ
ЕДМУНДА ПАСА СОЛДАНА / 455

Верка Г. КАРИЋ
ЗНАЧАЈ ПРИЈАТЕЉСТВА ПРИ ГРАЂЕЊУ МАСКУЛИНИТЕТА
У РОМАНУ ГРАД И ПСИ МАРИЈА ВАРГАСА ЉОСЕ / 469

Елма И. Халиловић
ПРИЈАТЕЉСТВО ИЗМЕЂУ МЛАДИХ И СТАРИХ
У РОМАНИМА ИГОРА КОЛАРОВА / 481

Марина М. ПЕТРОВИЋ ЈИЛИХ
ЈЕДАН ЧОВЕК, ЈЕДАН ПАС И ДВЕ ПРИЧЕ О ПРИЈАТЕЉСТВУ / 491

Катшарина В. МЕЛИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО У СЕНЦИ НАЦИЗМА:
АДРЕСАТ НЕПОЗНАТ К. К. ТЕЈЛОР / 499

Милена Р. НЕШИЋ ПАВКОВИЋ
ИЗАЗОВИ АДОЛЕСЦЕНТСКОГ ПРИЈАТЕЉСТВА У ВРЕМЕ ХИТЛЕРОВОГ
УСПОНА: ПРОНАЂЕНИ ПРИЈАТЕЉ ФРЕДА УЛМАНА / 505

Георгина В. ФРЕИ
ДИДАКТИЗАЦИЈА КЊИЖЕВНИХ ТЕКСТОВА ПОМОЋУ
АЛАТА ПОДРЖАНИХ ВИ: ИДЕЈЕ ЗА ПРИМЕНУ
У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА / 513

Оливера С. Жижовић
ЉУБАВ КОЈА РАЗАПИЊЕ: „ЈУДА ИСКАРИОТСКИ”
ЛЕОНИДА АНДРЕЈЕВА / 525

Милан Б. ГРОМОВИЋ
КОМПАРАТИВНИ ТРОУГАО: ПРИЈАТЕЉСТВО ПЕСНИКА
И БОГА У БЕЛОРУСКОЈ ПОЕЗИЈИ / 535

Бранислава Д. МАКСИМОВИЋ
ТРАКТАТ ТОРКВАТА ТАСА МАНСО ИЛИ О ПРИЈАТЕЉСТВУ
КАО ПРИМЕР ПРОМИШЉАЊА ДРУШТВЕНО-
ФИЛОЗОФСКИХ ПИТАЊА У РЕНЕСАНСИ / 545

Ане А. FERRI
RENESANSNO PRIJATELJSTVO IZMEĐU PJESNIKA LUDOVICA
PASKVALIĆA I PROVIDURA MATEA BEMBA / 555

Марија М. ПЕЈИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО КЛОРИДАНА И МЕДОРА У БЕСНОМ
ОРЛАНДУ ЛУДОВИКА АРИОСТА / 569

Катшарина З. ЂИРОВИЋ
ПРИЈАТЕЉСТВО КАО (ПО)ЕТИЧКИ ИМПЕРАТИВ У
ФРАНЦУСКОМ И СРПСКОМ НАДРЕАЛИЗМУ / 581

Милица В. БУКОВИЋ¹Институт за књижевност и уметност
БеоградПОЛИТИКЕ ПРИЈАТЕЉСТВА
У ПОЕЗИЈИ ДРАГАНА БОШКОВИЋА

Полазећи од идеја које Жак Дерида износи у монографији *Политике пријатељства*, тј. узимајући у обзир историјски протежно поимање питања пријатељства у западној филозофској мисли – путеве његовог традирања односно декомпоновања – почевши од Аристотела и Цицерона, преко Монтења, све до Ничеа и самог Дерида, сагледава се поезија савременог српског песника Драгана Бошковића, у контексту категорија попут времена (пре свега будућности) и тестаментарне дискурзивне логике скопчане са губитком и ожалошћеним сећањем. Интерпретација Бошковићевог опуса из визуре теме пријатељства (смрти/нестанка пријатеља, извргавања пријатеља у суште супротности, али и неопходности пријатељске инстанце у процесу самоконституисања) указала је на слојевит дијалог овог аутора са филозофском традицијом, односно на дивергентне модуле третмана задате проблематике, који кореспондирају са поетичким трансформацијама ауторовог песничког израза.

Кључне речи: поезија, пријатељство, време, памћење, будућност, Драган Бошковић

Током марта и априла 1984. године, на Одељењу за компаративну књижевност Универзитета Јејл, истакнути представник постструктурализма, филозоф Жак Дерида, одржао је низ предавања, на француском језику, у којима се бавио питањем особености и утицаја деконструкције у Америци, те разлучивањем појмова *Errinerung* и *Gedächtnis* (сећања као интериоризације и памћења које мисли) у књижевнотеоријској расправи „Знак и симбол у Хегеловој естетици” Пола де Мана, као и помном анализом Хајдегеровог и Де Мановог односа према Хелдерлину, при чему целокупан Деридин говор проистиче из једног приметног и болног одсуства (уп. Дерида 2023: 93–116). Наиме, посудивши наслов од старогрчке Титанке, персонификације памћења и сећања, означивши своја предавања именом Мнемосине, прозборивши из најличније *jedva* могућности говорења – „Једва могу да мислим и причам у тој наметнутој промени одсада.” (Дерида 2023: 94) – у времену након 21. децембра 1983. године и смрти драгог пријатеља Пола де Мана, предат „ожалошћеном сећању” (Дерида 2023: 107) и перманентном раду жалости, Дерида суверено пропитује повезаност пријатељства, смрти и сећања. Доцније, 1994. године, у поглављу „Волети пријатељски: можда – именица и прилог” монографије *Политике пријатељства*, овај филозоф језгровито и упечатљиво изједначава смрт пријатеља са памћењем и тестаментом (в. Дерида 2002: 62). Тестаментарна позиција, заправо, како Дерида у наведеној монографији показује, предодредила је целокупну историју разумевања (у распону од саморазумљиве предаје до радикалног раскида) проблематике пријатељства у западној филозофској мисли.

Полазећи од Монтењевог навода по сећању: „изрека која је Аристотелу била врло блиска” (Дерида 2002: 68), кренувши, дакле, од знаковите перформативне

противречности, јер: „не бисмо смели моћи да се обраћамо пријатељима називајући их пријатељима како бисмо им рекли да нема пријатеља” (Дерида 2002: 68), Дерида интерпретира дијакхронијску линију наслеђивања апострофе „Пријатељи, нема пријатеља!” (то јест „Freunde, es gibt keine Freunde!”), у распону од Аристотела, односно Монтења, преко Канта и Бланшоа, све до Ничеовог пародијског и иманентно политичког преокрета. Детаљним тумачењем есеја „О пријатељству” из Монтењеве књиге *Огледи*, аутор *Полиитике пријатељства* дошао је до закључка о утицају Цицерона (*De amicitia* и *Tusculanes*) на француског есејисту (што се распознаје у разлучивању сувереног, великог пријатељства од обичних, осредњих пријатељстава, в. Дерида 2002: 27, 28), а посредством Цицерона истовремено и Аристотела и његове *Еудемове етике*, у којој овај филозоф „одмах уписује пријатељство, сазнање и смрт, али и преживљавање, у једну и исту конфигурацију” (Дерида 2002: 33, подвукао аутор). Монтењев навод Аристотелу блиског размишљања о пријатељству разлистава се, даље, у вишевековном току развоја филозофије, и постојано се надограђује, да би се код Ничеа овај ланац цитирања пријатељства, коначно, преобразио и декомпоновао.

У књизи *Људско, исувише људско* немачки филозоф запажа: „Можда ће једнога дана час радости доћи, када ће свако рећи: ‘Пријатељи, нема пријатеља’, узвикнуо је мудрац на умору; ‘Непријатељи, нема непријатеља’, вичем ја, живи лудак.” (нав. према: Дерида 2002: 64)² Интервенцијом унутар наслеђа једне велике гласине (Дерида 2002: 62) и позајмљеног памћења (Дерида 2002: 26), увођењем опозиција ја : он, прошлост : садашњост, мудрост : лудило, умирући : живући, Ниче је тестаментарној мудрости: „Човек на умору обраћа се пријатељима да би им говорио о пријатељству, макар то било да би им рекао како пријатеља нема.” (уп. Дерида 2002: 95) супротставио позицију живе, садашње лудости: „Живи се обраћа непријатељима да би им говорио о непријатељима, макар то било да би им рекао како непријатеља нема.” (в. Дерида 2002: 95) Истина пријатељства, према Ничеу и Дериди, заправо је *лудило истине*, такво које „нема ништа са мудрошћу која јој је, у читавој историји филозофије као историји ума, давала тон...” (Дерида 2002: 97), при чему је пријатељство, као мишљена и изречена лудост, пре свега признање или при-знање властите истине (макар она била формулисана оксиморонски) и један од путева досезања мудрости (в. Дерида 2002: 97).

Важно је такође приметити како Дерида Ничеово преокретање традиције, катастрофичко обртање и испровоцирано признање супротног, везује за иницијално и пресудно „можда” („Можда ће једнога дана час радости доћи...”, Дерида 2002: 64), као што мудрост одлазећег, окренуто пријатељима, доследно везује за сећање, ћудљиву Мнемозину. Радосно и одлучно ничеанско *можда* одјекује као прилика да се допре до надмоћне, дубље истине (уп. Дерида 2002: 94), фигурирајући попут реза унутар дуге и претежно подразумеване линије схватања пријатељства, бивајући, исто тако, налик обрту у традицији метафизике који ће доцније донети деконструкција. *Преокрећ* и *премештање*, два појма наведена на завршетку Деридиних *Маргина филозофије* – у којима су садржане „две кључне почетне операције деконструкције” (Милић 2005: 30) – одлике су и Ничеовог захвата у историји мишљења пријатељства. Као што деконструкција двоструким гестом, двоструким науком и двоструким писањем практикује „једно преокретање класичне опозиције и једно опште премештање система” (Милић 2005: 30), тако се класична поставка истине пријатељства декомпонује и усложњава уво-

2 „Stunde wo er sagt ‘Freunde, es gibt keine Freunde!’ so rief der sterbende Weise, ‘Feinde, es gibt keinen Feind’ – ruf ich, der lebende Tor.” (в. Дерида 2002: 94)

ђењем опозитног модела, постајући, на тај начин, и сама – двоструки гест, двоструки наук и двоструко писање. Иако формулисана у форми бинарне опозиције (сучељавања порука одлазећег мудраца и живог лудака), политика пријатељства измиче могућности да буде уопште сагледана у оквирима бинарноопозитних оквира, она укида традиране супротности аутотематизације, као и хијерархију уписану у метатеоријско промишљање сопствене истине, освешћујући, уједно, свој плурални (об)лик: у питању су увек политике, не политика пријатељства. Опстајући као разлучивање, размицање и одлагање (уз иманентно прекретање и премештање), Ничеово *можда* диференцијски је гест, пропитивање граница једне филозофске традиције, али, исто тако, *можда* је и *c'est quelque chose en cours*: „ствар” која је на путу, у оптицају, у кретању, нешто што је у току (уп. Милић 2005: 35), те нешто што токове „одмотавања” и тумачења једне гласине (цитата Аристотелу блиске изреке) додатно усложњава, нијансира и непобитно мења.

Запитаће се, исто тако, аутор *Полишика пријатељства*: „Али шта се дешава када заљубљеник у Мнемозину није добио дар приповедања? Када не зна да исприча причу? Када он баш зато што памти губи моћ да то исприповеда?” (Дерида 2023: 94) Поштовани господине Дерида, одговарам ја, живи лудак и читатељка поезије Драгана Бошковића, он онда пева. Не могавши да сећање транспонује у заокружену наравицу, субјект обележен ожалашћеним сећањем – пева.

Губитак пријатеља и аристотеловска потреба за ишчезлим пријатељским ентитетом изнедрили су, тако, поемохимнични, лирски дискурс Драгана Бошковића, али ништа мање и нека друга песничка остварења овог аутора. Као што је епилог у стиховима Ничеове књиге *Људско, исувише људско*, именован „Међу пријатељима”, огласио и рефренским понављањем „Amen! Und auf Wiedersehn! Тако нек' буде! И довиђења!” (Дерида 2002: 97) посведочио истину пријатељства као истину доласка филозофа будућности, тако се будућносно својство Бошковићеве поезије п(р)ојавило у епилогу његове прве песничке књиге, усвајајући, том приликом, опредељење за истину пријатељства које јесте као оног које ће бити ту, које ће тек доћи.

Мање позната и ређе тумачена од поема насталих две деценије касније, поема „Икона и сенке” (којом се завршава збирка песама *Вршоглавица, лаж и Вавилон од картона* Драгана Бошковића) посвећена је Петру Петровићу. Рефренском структуром, химничним тоном и слојевитим интертекстуалним дијалогом са Библијом, налик поемама *Ave Maria!*, „Словенија”, „Даље” и „Le bandiere nere”, „Икона и сенке”, настала након и поводом смрти блиског пријатеља, апокалиптична је објава пријатељске љубави и суочење са неминовношћу нестанка вољеног бића: „Један свет је сагорео до темеља. Уз мирис / паљевине, доручкујем јутро у коме се / скупљају боје. На одласку седам за сто на / коме су тањир, празна чаша, два грозда, / јабука и крв. За исти сто, насупрот мени, / седа и свети Ђорђе. Смешећи се, машеш нам из / летелице на варницење. Са друге стране сунца. / Из иконе. Из куће.” (Бошковић 1998: 60) Имајући у виду да, како Дерида констатује: „Довољно је да знам да је смртан, да он зна да сам смртан – и нема пријатељства без тог знања о завршетку. И све што уписујемо у садашњост која живи од нашег односа са другима већ носи, увек носи, потпис *сећања са оног света*.” (Дерида 2023: 111, подвлачење ауторово), у нераскидивој повезаности смрти, сећања (са оног света) и пријатељства, разоткрива се, тестаментарна компонента Бошковићевог песничког дискурса.

На наведену компоненту (али и целокупну традицију наслеђивања и креативне надградње Аристотелу приписаног запажања) упућује и песма више него

индикативног наслова „Пријатељи, нема пријатеља”, публикована у збирци *The Clash*. Инверзија смрти пријатеља у властиту смрт (лирски субјект песме „Пријатељи, нема пријатеља” разматра могућност извршења самоубиства у 17. 50 часова, 22. децембра, оног дана када је умро Страмер, уп. Бошковић 2016: 146–147), чему се припаја тврдња о репетитивности и симулакрумској природи овог чина, из поеме *Ave Maria!*: „умро сам одавно, и опет, и толико пута, / да ми је више мука од свих својих умирања” (Бошковић 2018: 9), јасна је трансформација политике пријатељства унутар једног ауторског опуса и обрт у домену ожалашћеног сећања. На композиционој равни, готово на истом месту као „Пријатељи, нема пријатеља”, претпоследња песма збирке *Животи и ја смо квити: viberpunk поезија* – насловљена „марина” – у којој се наново дозива у присуство 22. децембар, тј. „годишњица смрти Џоа Страмера” (Бошковић 2020: 115), упризорије слутњу растанка са болесном пријатељицом (и потребу да се обистињење ове слутње одложи), док се итерабилно, деконструкцијској идеји трага слично значење пријатељства очитује у стиховима „пријатељство је тек клупко конца из овог лавиринта, / ход који увек води иза угла, / из њега у Бога, / из детета у – дете.” (Бошковић 2020: 116)

Мотив Божје љубави из Јеванђеља по Јовану, којим је окончана поема „Икона и сенке”: „И ја им објавих име твоје и објавићу: / да љубав којом ме љубиш у њима буде / и ја у њима” (Бошковић 1998: 60, подвлачења ауторова), али и „Други Божји закон стварања” песме „марина”, односно спона између љубави, пријатељства, Бога и будућности: „Убрзање шворевине директно је сразмерно / инштензишесу љубави која на њега делује, / а обрнуто сразмерно његовој маси. / Тако је и са пријатељством. / И са децом. / Са поезијом, нашим плућима. / Бог и наше ништа.” (Бошковић 2020: 116) доводе до кључне претпоставке за разумевање пријатељства у поезији Драгана Бошковића – до претпоставке будућности.

У монографији *Полишке пријатељства* Жак Дерида је запазио: „Јер, да би се волело пријатељство, није довољно знати да се жали за другим, треба волети будућност. [...] Такво мишљење спаја пријатељство, будућност и можда, да би се отворило доласку онога што долази, то јест нужно у режиму неког могућег чије постајање могућим мора да превагне над немогућим.” (Дерида 2002: 65) Долазак онога што долази, велико *можда* будућности и доласка (као једине садашњице) заједничка је одлика, у поезији Драгана Бошковића, како Јахвеа (будући да, према увидима Ханса Кинга, аутора књиге *Постоји ли Бог?*, хебрејски језик има исти облик за садашњост и будућност, име Јахве преводи се као „Ја сам ту као онај који ће бити ту.”, Кинг 1987: 572)³, тако и Богородице, јутра Богородице, и сáмог пријатељства. Футур, који је својство Божјег битка (уп. Кинг 1987: 572) уједно је својство пријатељства, ничеанско *можда* будућег часа („Можда ће једног дана час радости доћи...”, в. Derida 2002: 64), мишљење пријатељства у доласку, бивање пријатељем као оним који ће пријатељ тек бити. Интригантна је и херменевтички потентна чињеница да се целокупна поетика Драгана Бошковића може метонимијски репрезентовати футуром. Наиме, учивши аналогije на нивоу субверзивног односа према традицији, анархистичких призора, динамизма и

3 Основно начело будућносне поетике садржано је у *одлагању*. Полазећи од увида Георгија Флоровског и Ханса Кинга, Ђорђе Ђурђевић истиче да „одлагање апокалипсе омогућава да апокалипса уопште *буде*” (Ђурђевић 2021: 94, подвлачење ауторова), као што у значењу једног од превода тетраграма YHWH – *бићу као онај који ћу бити шу* – аутор *Теопоетике* препознаје чињеницу да Бог „поставља себе у долазећу будућност, јер да би Бог био *сада* он се морао одложити у будућност...” (Ђурђевић 2021: 94, подвлачење ауторова). Према томе, *можда* је име Бога, Богородице и песме Драгана Бошковића, залог *када* бих певања, предуслов будућности и овом песнику својствене поетике и политика пријатељства.

концепта брзине у поезији Јахима Топола и Драгана Бошковића с једне, односно уметничког израза кубофутуриста који су себе називали „будетљанима (онима који ће тек доћи, будућњацима)” (уп. Марићевић Балаћ 2023: 234) с друге стране, Јелена Марићевић Балаћ управо у футуру, али и авангарди својственим одликама попут брзе смене песничких слика, естетичке и поетичке легитимизације у ранијим епохама скрајнутих или обезвређених појава (панк-рока, у случају чешког и српског песника), смеле фузије феномена који су у претходним, нормативним естетикама припадали диспаратним равнима („високом” и „ниском” регистру), препознаје кључну карактеристику Бошковићеве поезије (в. Марићевић Балаћ 2023: 230–237). Футур аутопоетички био би, стога, поверење у будућност, јединствена нада и усхићење будућношћу која има моћ да превазиђе смрт (в. Дерида 2002: 29), Левинасу блиско опредељење за другог, или давање примата вољењу као предуслову разумевања и потпуног доживљаја љубави које је у пријатељству спознао Дерида⁴, умножавање преткомора срца⁵, цветање и пупљење љубави, јер: „Љубав долази из будућности, али, уједно, љубав твори саму будућност: било да је посреди љубав Бога Оца, Бога Сина, љубавника, родитеља, или љубав саме поезије, она расте заједно са растом будућности.” (Ђурђевић 2021: 180) „Госпел велике наде” (Bošković 2016: 154), пријатељство и поезија поринути су у будуће, одакле као најбитније, попут Бес Мекнил, доносе своју музику: „Уф... Дер мјузик!” (в. Бошковић 2019: 46), растући, притом, пропорционално властитој намери да се остваре у пуноћи доласка. Поетичко бивање долазећим (оним који је ту као онај који ће бити ту, који ће доћи и заувек, протежно-диферанцијски би(ва)ти долазак сам), односно час будућности, који Дерида сагледава као „час радости, час рођења, али и васкрснућа” (Дерида 2002: 64), прекретнички је час живе поетичке лудости, весело-научни и радосни окрет у мотивски протежној линији пријатељства поезије Драгана Бошковића, час „немогућег могућег [које] мора уједно да остане, како неодлучиво тако и, дакле, одлучно као сама будућност.” (Дерида 2002: 65).

Поред опонирања двеју временских равни (прошлости и садашњости, уз које су скопчане мудрост односно лудило), за појам пријатељства нераскидиво је, на још један начин, везана категорија времена. Време је нужно уписано у пријатељство, оно утиче на односе између пријатеља, стављајући, у хроноло-

4 Аутор *Полиитика пријатељства* истиче: „Воleti, ето шта чујемо пре свега, здраворазумски, ето шта треба чути, шта се не може не чути, с пуним поверењем, када одзвања реч *пријатељство*: пријатељство је у вољењу, зар не, то је начин да се воли, наравно. Последица, импликација: то је, дакле, *чин* пре него што постане ситуација, више *чин* вољења него *сћање* да се буде вољен. Дејство пре страсти. [...] Бити вољен зацело нешто каже о *philia*, али само са стране вољеног (*philèton*). Оно не каже ништа о *самом* пријатељству које имплицира у *себи самом*, у *правом смислу*, суштински, акт и активност: потребно је управо да неко воли како би сазнао шта значи волеати, а потом, и само тада, шта значи бити вољен.” (Дерида 2002: 35; подвлачења ауторова)

5 У збирци песама *The Clash* долазак Богородице отвара биће песничког субјекта за самообјаву љубави као истине доласка: „и Марија би ушла у стан, / и, од љубави, стану би израсла још једна соба, / срцу – још једна преткомора...” (Бошковић 2016: 12), док се убрзање и антиципација доласка будућних бића (обележених љубављу) поеме *Ave Maria!* поклапа са аудитивном компонентом која прати чин долажења – са ударцем бубња и зазивањем ницања преткомора: „.... А када бих био песник, када бих био: / Богородица, *Proud Mary*, Мала Шака, са рукама детета, / дошла би, ево је, у звецкавим ципелама долази (звец-звец), / (*Све се убрзавааааааа!*), / уз дамар бубњева, ту-дум, ттрррррррр-бум-гуп-цсссссссс / (*Удри тај бубањ, Алфонсо! / Израстајте, срца, израстајте преткоморе!*), / долазила би, идучи старкице, долазим, хоћу, ево ме, / и зато бићу ту, песник који ћу бити ту, тимпан и добош...” (Бошковић 2018: 16–17)

шком следу, на пробу њихово поверење (в. Дерида 2002: 44)⁶, али захтевајући и ангажман, посвећеност и улагање себе и властитог бића у пријатељски однос. Време неизбежно мења карактер, интересовања и погледе на свет, удаљава или приближава пријатеље. Ако је пријатељ налик нама, наша пројекција и оличење блискости (сродних особина и гледишта), разумљиво је становиште према којем Цицерон у пријатељу распознаје „*exemplar*” (Дерида 2002: 29, подвукао аутор), у значењу – слика, али такође и „*exemplum*, копија, репродукција, егземплар као и оригинал, тип, модел” (Дерида 2002: 29, подвукао аутор). Према Цицерону: „у правог пријатеља пројектујемо, у њему препознајемо свој *exemplar*, свој двоструки идеал, своје друго себе самог, исто сопство као боље...” (Дерида 2002: 29, подвукао аутор), док Дерида закључује како пријатељство омогућује остварење екстатичке светлости у пројектованој будућности и самоостварење Нарциса који „сања о бесмртности” (Дерида 2002: 29) посредством себи сличног / егземпларног другог, какав је пријатељ. Проток времена пак може ову другост која се огледа у пријатељу да извргне у супротност сопству, чиме се поништава *exemplum*, свдећи се на непрепознатљив, радикално неидентичан, у потпуности далек, битно други (сопству неналикујући) ентитет. Удаљавање и спознаја издаје *exemplum*-а у песништву Драгана Бошковића прелази пут од разочарања, љутње и осећања издаје некадашњег заједничког система вредности: „Отварам gmail, / и налазим писмо пријатељице, / живи у Норвешкој, / послала PDF, збирку песама. / Никада није писала песме, / а ова поезија је изразито фашистичка... / Гледам опет у слова, / своје прсте залеђене на тастатури, / трепће курсор... / Ох не, не, немој ми рећи да је то истина.” (Бошковић 2019: 19), до благе, свеопраштајуће, прихватајуће (и више него прихватљиве) спознаје неумитности промене некада присних појединаца: „А другари, другарице, / као неки давно заборављени рођаци: / браћа и сестре само по основној школи, / по граду, рокенролу или филологији, / израсли у оно немогуће једни за друге.” (Бошковић 2020: 114), што јесте пређени пут задобијене мудрости и реализација дивергентних политика пријатељства унутар једне поетичке парадигме. Као уздах олакшања и помирења са извесношћу измене унутар пријатељске релације, песнички субјект Бошковићеве песме „марина” изјављује: „Време је ипак спасоносно.” (Бошковић 2020: 114), сумирајући, тиме, однос према времену, пријатељству и сећању. На овај начин, као да је прочитана „из неког ненаписаног уџбеника патње” Бошковић 2020: 114), Бошковићева Мнемозина бива савладана, учињена *exemplum*-ом певања, и припитомљена – чиме се, наново, приближава смрти „припитомили смо је, браћо и сестре, припитомили, / видите, као маче је смрт!” (Бошковић 2020: 15) и тестаменту. Говорећи из садашњег тренутка, освешћујући становиште немања непријатеља и непристајања на непријатељство („Непријатељи, нема непријатеља, вичем ја, живи лудак”), поезија Драгана Бошковића, у равни политика пријатељства, доноси пристанак на чињеницу израстања у оно немогуће једних за друге, презентујући, на поетски начин, потврду почетне позиције промишљања пријатељства – оне ултимативне, античке апострофе „Пријатељи, нема пријатеља”, како је именована већ поменута песма овог аутора (в. Бошковић 2016: 146–147). Парафразирајући наслов *viberpunk*-а, може се закључити да су пријатељи и поезија, на свршетку времена и света, у Бошковићевом стваралаштву, коначно *квини*, да су сви рачуни прија-

6 Дерида, тако, закључује да пријатељство „не иде без времена, оно се не појављује никад изван времена. Нема пријатеља без времена [...] Нема пријатељства без поверења (*pistis*), нити поверења које се не одмерава у некој хронологији...” (Дерида 2002: 44, подвлачења ауторова)

тељски измирили, а сваки мнезични траг давно раздвојен, да је субјект шворц⁷ али и даље говори, говори о смрти пријатеља, властитој смрти (као *exemplum*-у Страмеровог одласка), о удаљавању, усамљености, тишини, сећању, увек изнова, понављајући се („као рефрен, / као јутро, / као смрт”, Бошковић 2016: 147), говори и даље, увек и само *даље*, сведочи како пријатеља нема („пријатеља ни за под зуб”, Вошковић 2020: 43), и како су пријатељи увек ту, утеха и саговорници када премину Леми Килмистер или Дејвид Боуви (в. Бошковић 2016: 106–110), они који говоре и кад су завејани у снегу, говоре вазда на Андрићевом трагу, упркос необележеним хумкама (Бошковић 2016: 100–101), говоре јер су оболели од себе, говоре и рефренски поновљиво изричу истину пријатељства као немогуће будућности, као *можда* васколиког говорења.

Неприпремљеност на себе и пријатеља као истост / другост себе адекватна је дефиниција пријатељства и мера свега што се од будућности може очекивати. Стога је у поеми „Икона и сенке” ова истина бивања пријатељима – као тестаментарно прав(ил)о – постулирана у виду иманентно дијалогске (при чему дијалогску компоненту не укида чињеница да се ради о реторичком питању или солилоквију, са преминулим пријатељем као адресатом овог говора с оне стране смрти и живота) дискурзивне деонице или реплике; „Зар нисмо дошли очекивани, неприпремљени за своје / личности? Неодлучност, она је увек искушење. / Ропство у соби без зидова. Вртимо се у круг.” (Бошковић 1998: 57) Вртети се у круг, ићи од себе до другог и враћати се натраг себи, значи бити пријатељем. Вртети се у круг, ићи од живота до смрти, и назад, истовремено унутар и мимо ових двеју компоненти, значи бити песником. Градити кућу од разговора и пива (в. Бошковић 1998: 58), или пак шатор од састанака (Мишкан)⁸, какав постоји у песми „бог нас жели заједно да би био бог” (в. Бошковић 2020: 47), значи пронаћи дом (примерен властитом избору по сродности), значи уселити се у *можда* писма и *можда* погледа, значи пустити ракију⁹ и будућност да *раде*, и „кроз мале, прозирне капке” (Бошковић 2020: 119) видети да је оно што јесте заувек оно што ће тек доћи: као рефрен, као смрт, као само пријатељство.

У црвеним, плитким старкама, динамично и протејско попут Јахвеа (в. Кинг 1987: 572), бивајући наранџасти шапат јутра које ће доћи (јутра Грејс Слик и Богородице), остајући ту као оно које ће бити ту, као поетичко *даље* („И зато даље, и тако даље, / хвалимо све који већ помреше, / само даље, даље и даље [...] и још даље, из ништа у ништа”, Бошковић 2022), пријатељство поезије Драгана Бошко-

7 Ништа и *можда* као залог говора налазе се у песми „Ода родитељима”, у којој је устврђено: „шворц сам, али говорим, ипак говорим.” (Бошковић 2016: 35)

8 Шатор од састанка метафора је љубави и блискости (али и помичног места дома): „Имам јакну, немам свој дом, / она је моје ћебе, шатор од састанка, / поставим га где се заломим, / неко увек сврати, прича никад краја, / јер Бог нас жели заједно да би био Бог, / под мојом јакном ломимо хлеб.” (Бошковић 2020: 47) Мишкан се, како показује Дражен Пекушић (2018: on-line), налази у *Шатаром завешћу*, у *Књизи Изласка*. Везан је за хошен (грудни оклоп) који је носио првосвештеник (*kohen gadol*): „при уласку у светињу у Шатору од састанака (Мишкан), за време одређених великих празника, попут најсветијег Јом Кипура, али и при другим ритуалним обредима. Мишкан је претходио првом и другом Храму у Јерусалиму, и био мобилне природе, ношен с једне на другу локацију, по потреби, а потом и у храму на узвишењу у Јерусалиму. Реч *мишкан* долази из корена речи *шахен*, истог корена као и реч сусед, и значи боравиште/пребивалиште и врло јасно упућује на то да је то било место присутности Адонаја на материјалној равни од периода изласка из Египта па све до освајања Канаана.” (Пекушић 2018: on-line)

9 „Бојим се да долази време / када ћемо све више пити ту ракију, / а све мање говорити, / јер ракија, наше сузе су за вечност, / тако да можемо мирно умирати.” (Бошковић 2016: 100)

вића гест је неодлучиве и одлучне будућности, немогуће-могућег доласка, оно увек *даље* бића, другога, (по)етике.

Остаје да, отворивши се за *можда* мишљења и писања пријатељства, малом шаком, у срцу бола и губитка *једва* обухватимо труннице љубави и пропорционалног самоубрзања битка, да малим дланом махнемо из летелице на варничење оној неколицини преосталих пријатеља (јер „Време је ипак спасоносно.” Бошковић 2020: 114), да малим, најситнијим корацима премеримо све собе и градове, те да са Иваном–Драганом–Маријом, из срца божићне усамљености (Бошковић 2016: 96), из јединог часа истинске радости, закључимо: пријатељство и наше *ништа*, поезија и наше *све*.

Amen! Und auf Wiedersehn!
Треј!

Литература

- Бошковић 1998: Драган Бошковић, *Вршњавица, лаж и Вавилон од картона*, Београд: Књижевна омладина Србије.
- Бошковић 2003: Dragan Bošković, *U jednom telu*, Beograd: Plato.
- Бошковић 2016: Dragan Bošković, *The Clash*, Novi Sad: Kulturni centar Novog Sada.
- Бошковић 2018: Dragan Bošković, *Ave Maria!*, Beograd: D. Bošković.
- Бошковић 2020: Dragan Bošković, *Život i ja smo kvit: viberpunk poezija*, Novi Sad: Kulturni centar Novog Sada.
- Бошковић 2022: Dragan Bošković, *Sandinista: tri crvene poeme*, Šabac: Sumatra izdavaštvo.
- Дерида 2002: Žak Derida, *Politike prijateljstva*, preveo Ivan Milenković, Beograd: Beogradski krug.
- Дерида 2023: Жак Дерида, Мнемозина, превод са француског Младен Милосављевић, у: С. Радовановић (ред.), *Мишљење и превођење: преводи из филозофије, естетике и културологије (I)*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 93–116.
- Ђурђевић 2021: Ђорђе Ђурђевић, *Теодоетика: о айокалиптичном дискурсу српске поезије*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Кинг 1987: Hans King, *Postoji li Bog? Odgovor na pitanje o Bogu u novome vijeku*, prevela Truda Stamać, prevod redigovao Ivan Bubalo, Zagreb: Naprijed.
- Марићевић Балаћ 2023: Јелена Марићевић Балаћ, Футур (не)естетски: Јахим Топол и Драган Бошковић, у: *Ка осмеху Европе: савремено српско, пољско и чешко песничтво у компаративном кључу*, Нови Сад: Академска књига, 230–237.
- Милић 2005: Novica Milić, „A dekonstrukcije: la différence, pisanje, Derida i 'mi'”, у: *Glas i pismo: Žak Derida u odjecima*, P. Bojanić (red.), Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, 29–35.
- Пекушић 208: Dražen Pekušić, „Urim i tumim”, *Ars Magine: umetnost promišljanja i uobrazilje*, <<https://arsmagine.com/misaoni-zapisi/urim-i-tumim/>>, 24. 3. 2025.

THE POLITICS OF FRIENDSHIP IN THE POETRY OF DRAGAN BOŠKOVIĆ

Summary

This paper analyzes the politics of friendship across the entire poetic oeuvre of contemporary Serbian poet, Dragan Bošković. Drawing on Jacques Derrida's work, *The Politics of Friendship*, the study examines how Bošković's poetry articulates the complex relationship between friendship and critical categories such as time and memory. Specific poems featuring the motif of friendship are interpreted, focusing on the various literary modes through which this motif is conceptualized.

Keywords: poetry, friendship, time, memory, future, Dragan Bošković

Milica V. Čuković

Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XIX међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(25-26. октобар 2024)

Књига II

ПРИЈАТЕЉСТВО

Одговорни уредници

Проф. др Драган Бошковић

Проф. др Часлав Николић

Секретар уредништва

Др Ђорђе Ђурђевић

Лектура и коректура – српски језик

Др Ђорђе Ђурђевић

Лектура и коректура – енглески језик

Проф. др Даница Јеротијевић Тишма

Издавач

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

За издавача

Проф. др Никола Бубања

декан Филолошко-уметничког факултета

Технички уредник

Стефан Секулић

Штампа

Филолошко-уметнички факултет

Крагујевац

ИСБН

978-86-6218-001-8 (низ)

978-86-80596-96-9

Тираж

80

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09(082)
821.09(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Српски језик, књижевност, уметност
(19 ; 2024 ; Крагујевац)**

Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са XIX међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (25-26. октобар 2024). Књ. 2, Пријатељство / [уредници Драган Бошковић, Часлав Николић]. - Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет Универзитета, 2025 (Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет). - 587 стр. : илустр. ; 24 cm
Тираж 80. - Стр. 5-9: О трокњижу са XIX међународног научног скупа „Српски језик, књижевност, уметност” / уредништво. - Стр. 11: О књижевнокултуролошкој књизи са XIX међународног научног скупа „Српски језик, књижевност, уметност” / уредници. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резимеи на више језика.

ISBN 978-86-6218-001-8 (низ)
ISBN 978-86-80596-96-9

- а) Српска књижевност -- Мотиви -- Пријатељство -- Зборници
- б) Светска књижевност -- Мотиви -- Пријатељство -- Зборници

COBISS.SR-ID 178011657